

Nr 337.

Av herr **Bolander**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 37, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken.

I anledning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående lag om ändrad lydelse av 1 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken får jag härmed väcka följande motion.

Alla torde vara ense därom, att nu gällande stadganden om nämndemansval tarva ett förtydligande. Emellertid kan det näppeligen vara lämpligt att för vinnande av detta önskemål vidtaga sådana förändringar, att den sedan långt tillbaka i tiden tillämpade principen om *lika röst-rätt* vid nämndemansval för vissa kommuner helt och hållet upphäves. Redan genom förordningen av den 18 december 1823 har fastslagits, att omröstning vid nämndemansval skall ske per capita, i det att nämnda förordning stadgade, att vid ifrågavarande val var bonde ägde lika röst. Genom förordningen av den 19 juli 1872, som gav 1 kap. 1—3 §§ rättegångsbalken den lydelse, de fortfarande äga, blev rösträtten vid nämndemansval utsträckt till ett större antal personer än förut, men bibehölls fortfarande bestämmelsen därom, att varje röstande ägde en röst.

Då det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 kap. 1 och 2 §§ rättegångsbalken innehåller den bestämmelsen, att i stad, som lyder under landsrätt, nämndemansval skall förrättas av stadsfullmäktige, där sådana finnas, så innebär detta ett frångående av den sedan 1823 gällande regeln, att vid dylika val varje röstande skall hava en röst. Enligt det kungl. förslaget skulle i dessa städer jämväl nämndemansvalen bliva beroende av den 40-gradiga kommunala röstskalan. Detta måste enligt mitt förmenande betraktas som ett steg bakåt samt innebär därjämte en betänklighets orättvisa mot vissa grupper av städernas innevånare.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 4 saml. 152 häft. (Nr 337—338.) 1

Det torde möjligen kunna invändas, att den av mig här antydda olägenheten bortfaller, så fort de i riksdagen framlagda förslagen om ändrade bestämmelser i avseende å den kommunala rösträtten blivt av Konung och riksdag antagna. Jag fruktar emellertid, att det ännu kommer att dröja många år, innan dessa förslag föranleda till någon lagändring. Följaktligen kan det ej vara lämpligt att i avvaktan på en kommunal rösträtsreform införa orättvisa och mot en sund princip stridande bestämmelser angående nämndemansval i en del av landets kommuner.

Vidare torde någon kunna anmärka, att nämndemanstjänsterna äro av tämligen ringa vikt, ävensom att endast ett fåtal av landets kommuner komma att beröras av den ifrågasatta lagändringen. I det förstnämnda avseendet vill jag göra gällande, att nämndemansinstitutionen visst inte får betraktas som betydelselös. Det bör ihågkommas, att nämndemännen dock äro domare samt att de i allmänhet icke sakna möjlighet att inverka på häradsrätternas beslut. Utgången av ett mål kan ju under viss förutsättning bliva helt och hållet beroende på nämndemännens uppfattning. Det är därför önskligt, att nämndemansvalen omfattas med intresse samt att personvalet sker med största urskiljning. I fråga om antalet kommuner, som kunna beröras av förevarande lagförslag, torde vara tillräckligt att hänvisa till den kungl. propositionen, varav framgår att för närvarande ett tiotal städer sakna egen jurisdiktion. Man har därjämte anledning förmoda, att antalet sådana städer kommer att ytterligare ökas. Det förhåller sig nämligen så, att samtliga de städer, som uppkommit under de senare åren, lyda under landsrätt, vilket tydligen med hänsyn till en blivande rättegångsreform ansetts lämpligast. På grund härav komma helt säkert även de samhällen, som under de närmaste åren erhålla stadsrättigheter, att åtminstone tillsvidare sakna egen jurisdiktion.

Slutligen kan ju emot den av mig här förfäktade åsikten göras den invändningen, att nämndemansvalen antagligen komma att utfalla på ungefär samma sätt, vare sig de förrättas av stadsfullmäktige eller å allmän rådstuga. Jag befarar emellertid, att så icke blir förhållandet. Då en stark partibildning numera uppkommit jämväl inom städernas representationer, har man all anledning tro, att till och med nämndemansvalen göras till parti frågor. Om nu dessa val skola förrättas av stadsfullmäktige, inträffar det helt säkert i en del städer, att ett parti, som utgör endast en minoritet av stadens kommunalt röstberättigade invånare, men som på grund av den nu gällande röstskalan förskaffat sig majoritet inom stadsfullmäktige, kommer att enväldigt bestämma

över valen på ett sätt, som förräder partiskhet och bristande hänsyn till flertalets berättigade intressen. Det torde vara uppenbart, att ett sådant tillvägagångssätt kommer att alstra missnöje och bitterhet.

Såsom förut är nämnt, har det redan 1872 befunnits rättvist och lämpligt att bereda alla röstberättigade medlemmar av en kommun *lika* rätt att deltaga i handhavandet av rättsskipningen, och har således personlighetsprincipen i viss mån kommit att tillämpas vid nämndemansvalen. Detta måste också anses riktigt, synnerligast som denna princip så väl överensstämmer med regeln om allas likhet inför lagen.

Föredragande departementschefen har framhållit, bland annat, att frågan om utseende av nämndemän skulle väcka mera intresse och få en omsorgsfullare behandling, om densamma vore förlagd till stadsfullmäktige än om den tillhörde allmän rådstuga, där personvalet lätt kunde bli beroende på en tillfällighet.

Jag kan emellertid icke finna, att dessa skäl äro tillräckligt välgående för att ordna frågan om nämndemansval i vissa städer på sätt Kungl. Maj:t föreslagit. Till en början ligger det nära till hands antaga, att intresset för valen blir större, ifall kommunens röstberättigade medlemmar få välja omedelbart. Erfarenheten har ju också visat, att de omedelbara valen åstadkomma större vakenhet och ett livligare intresse än de val, som ske medelbart. Ej heller vill jag tro, att valen få en omsorgsfullare behandling, ifall de, på sätt Kungl. Maj:t föreslår, förläggas till stadsfullmäktige. Det är nog känt, att valfrågor icke alltid bli så synnerligen omsorgsfullt behandlade inom nyssnämnda korporationer. Och förutsätter man, att en kommuns röstberättigade invånare icke skola med tillräckligt intresse och omsorg ägna sig åt ett dylikt val, ifall detta sker omedelbart, har man lika stor anledning befara, att stadsfullmäktige visa samma liknöjdhet. Att personvalet å allmän rådstuga kan bli beroende på en tillfällighet, är visserligen sant, men detta kan inträffa, även om valet förrättas av stadsfullmäktige. För övrigt är det nog så, att tillfälligheterna icke spela så synnerligen stor roll, så fort valmännen verkligen intressera sig för valet.

Enligt mitt förmenande förefinnes endast ett enda verkligt sakskäl för, att de val, varom nu är fråga, böra förläggas till stadsfullmäktige, och det är, att valförrättningen därigenom blir enklare och förenad med mindre besvär än om densamma skall äga rum å allmän rådstuga. Men detta skäl anser jag icke vara av den avgörande betydelse, att man därför bör företaga en sådan omläggning av själva röstgrunden, som det föreliggande förslaget faktiskt innebär, och därigenom frångå en förut tillämpad princip, vars rättvisa ingen torde kunna bestrida.

Den föreslagna lagändringen skulle även komma att medföra högst besynnerliga olikheter mellan stad och land. Detta medges också av föredragande departementschefen, som härom yttrar: »Olikhet komme väl därigenom att råda mellan valsättet i stad och på landet, i det att regeln, att en var röstberättigad vid dylikt val har en röst, icke bleve tillämplig i stad. Men — tillägger föredragande departementschefen — denna olikhet i valsättet skulle fullt motsvara den olika ordning, i vilken kommunala beslut i allmänhet fattas i stads- och i landskommun». Den här gjorda jämförelsen är emellertid alldeles ohållbar, ty det föreliggande förslaget medför olikhet icke allenast i valsättet utan också beträffande själva röstgrunden. Det är detta sistnämnda förhållande, som här är det väsentliga.

Om det nu verkligen förhölle sig så, att det måste anses vara förenat med stora olägenheter att i stad, som lyder under landsrätt, förrätta val av nämndeman å allmän rådstuga, så måste givetvis ett dylikt val å kommunalstämma på landet medföra mycket större svårigheter. Det är ju tämligen klart, att de röstberättigade medlemmarna av en stadskommun hava betydligt lättare för att infinna sig vid en valförrättning än flertalet av valmännen i en landskommun, där en stor del av befolkningen är bosatt på platser, som äro belägna långt från valstället. Om det förefunnits något avgörande skäl för att förlägga nämndemansvalen i stad till stadsfullmäktige, hade det bort vara ännu mera angeläget att bestämma, att i de landskommuner, där kommunalfullmäktige finnas, dessa skulle äga befogenhet att företaga dylikt val. Jag anser mig även böra påpeka, att folkmängden i städerna ej heller kan giva anledning till en anordning sådan som den här föreslagna, ty många av våra landskommuner hava större invånareantal än flertalet av de städer, varom här är fråga.

Även i de städer, där stadsfullmäktige finnas, måste ju vissa val — förutom stadsfullmäktige- och riksdagsmannaval — förrättas omedelbart av kommunens röstberättigade medlemmar. Jag tänker nu närmast på val av ledamöter i kyrko- och skolråd samt, till viss del, i folkskolestyrelse, där sådan finnes.

I den kungl. propositionen erinras därom, att rådmännen i alla städer utom Stockholm väljas av stadsfullmäktige. Detta förhållande skulle således anses utgöra ett ytterligare skäl för lämpligheten av det utav Kungl. Maj:t nu föreslagna valsättet. Emellertid torde den i och för tillsättande av borgmästare i städerna ävensom rådmän i Stockholm tillämpade direkta omröstningsmetoden med samma styrka kunna åberopas

såsom skäl för att i stad, som lyder under landsrätt, nämndeman bör utses å allmän rådstuga.

I den kungl. propositionen framhålles lämpligheten av att stad, som lyder under landsrätt, alltid göres till egen valkrets för val av nämndeman. Vidare påpekas, att förslaget att dessa val skola förrättas av stadsfullmäktige, där sådana finnas, förutsätter, att stad ej är förenad med annan kommun till gemensam valkrets. Någon tvekan i detta avseende torde ej behöva råda, även om den bestämmelsen infördes i lagen, att i stad, som lyder under landsrätt, valet skall förrättas å allmän rådstuga, ty jämväl härmed torde få anses vara utsagt, att staden skall utgöra egen valkrets.

På grund av de förhållanden, som jag här ovan vidrört, torde det måhända kunna ifrågasättas, huruvida det icke vore bättre att lämna de nu gällande bestämmelserna oförändrade än att vidtaga en sådan omläggning, som Kungl. Maj:t nu föreslår.

Det torde emellertid, särskilt med hänsyn till innehållet i de yttranden, som åberopats i den kungl. propositionen, få anses vara fastslaget, att nu gällande bestämmelser måste så tolkas, att de städer, som sakna egen jurisdiktion, äro berättigade att delta i val av representanter i tingslagets nämnd, ävensom att nämndemansvalen i dessa städer, jämväl där stadsfullmäktige finnas, skola förrättas å allmän rådstuga. Föredragande departementschefen har på sin tid i egenskap av justitieombudsman framhållit, att enligt »en förnuftig tolkning» av nu gällande bestämmelser de ifrågavarande städerna ägde rätt att utse representanter i häradsnämnden.

Samma uppfattning synes den nuvarande justitieombudsmannen hava förfäktat i en till Kungl. Maj:t den 31 december 1915 avlåten skrivelse.

Beträffande valsättet hava sådana auktoriteter som justitieombudsmannen, Svea och Göta hovrätter samt justitiekanslern förklarat, att enligt nu gällande lag nämndemansval i stad ovillkorligen borde äga rum å allmän rådstuga och att varje röstande borde äga en röst. Vad justitieombudsmannen och de båda hovrätterna härom anfört, finnes utförligare refererat i Kungl. Maj:ts proposition. På vad sätt och i vilken ordning dylikt val redan nu bör äga rum, torde följaktligen vara så pass klarlagt, att någon tvekan härom näppeligen bör förefinnas.

På grund av vad sålunda anförts hemställas, att riksdagen för sin del ville besluta,

att 1 § i 1 kap. rättegångsbalken måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Underrätt å landet är häradsrätt. Där dömer häradshövding med tolv män, som därtill valda äro. De tolv kallas häradsnämnd. Då ledigt rum i nämnden fyllas skall, varde val hållet i den valkrets, för vilken ledigheten inträffat. Val förrättas på landet å kommunalstämma; och äge, där flera socknar eller socknedelar till gemensam valkrets äro förenade, rätten bestämma, å vilken sockens kommunalstämma valet förrättas skall. I stad, som lyder under landsrätt, varde val förrättat å allmän rådstuga. En var, som i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad är, äge rösträtt vid nämndemansval inom den valkrets, han tillhör; och have varje röstande en röst. Vid lika röstetal skilje lotten;

samt att 2 § i samma kapitel lämnas oförändrad.

Stockholm den 20 februari 1917.

Alfred Bolander.
